

ԳՐԱԽՈՍԱԿԱՆ ԱՐԹՈՒՐ ԴԱՍԲԱՐՅԱՆԻ՝ «ԴԱՏԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԵԹՈԴԱԲԱՆԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ» ՎԵՐՆԱԳՐՈՎ ՄԵՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Աշխատությունը նվիրված է Հայաստանի Հանրապետության դատական իշխանության համար չափազանց արդիական և անցումային հասարակություններում հատուկ կարևորություն ներկայացնող հիմնախնդրի: Հատկանշական է, որ աշխատությունը հանդիսանում է որոշակի ուղենիշ և խթան Հայաստանի Հանրապետության դատախարական համակարգի առաջադիմական զարգացման գործում: Նման աշխատությունների առկայությունը միայն ողջունելի է, քանզի դրանք, անկասկած, նպաստում են Հայաստանի Հանրապետությունում դատական իշխանության դերի առավել առարկայական գիտակցմանը և ամրապնդմանը, ինչը չափազանց կարևոր է իրավական պետականության կայացման գործում:

Նախ և առաջ ցանկանում ենք ընդգծել աշխատության տրամաբանական, փոխլրացնող և ինքնաբավ կառուցվածքի առկայությունը, որն, աշխատանքին հաղորդում է գիտական գրավչություն, ինչն իր հերթին վկայում է հեղինակի կողմից խնդրո առարկա հանդիսացող հիմնահարցի խորը և համակողմանի ընկալման, ինչպես նաև՝ կատարված գիտական հետազոտության հասունության մասին:

Հեղինակի կողմից դատական քաղաքականության հիմնախնդրի ուսումնասիրության և վերլուծության համար իրավացիորեն որպես փոխտրամադրական ելակետ է ընտրվում իրավաբանական ռեալիզմի դոկտրինը: Որպես իրավաբանական ռեալիզմի օրինակ՝ հեղինակը հենվում է ԱՄՆ Գերագույն դատարանի պրակտիկայի վրա: Վերջինիս դատական ակտիվիզմը ԱՄՆ-ում հանդիսացել և շարունակում է մնալ իրավունքի ընկալման, մեկնաբանման և կիրառման արդյունավետ միջոց:

Արդարացիորեն, դատական ակտիվիզմը դիտարկվում է որպես հասարակության և դատարանի միջև առկա անջրպետը վերացնելու արդյունավետ գործիք, որը հատկապես կարևոր է փոփոխվող հասարակություններում, ինչպիսին հանդիսանում է Հայաստանի Հանրապետության հասարակությունը: Օրենսդրի կողմից նման գործառնություն իրականացումը փոփոխվող հասարակության պայմաններում կարող է շատ դեպքերում լինել անարդյունավետ, հատկապես եթե հաշվի առնենք օրենսդրական փոփոխությունների իրականացման գործընթացի երկարատևությունը, բարդությունը: Նման պայմաններում, ինչպես ընդգծում է հեղինակը, «...դատարանը կարող է օրենքին տալ նոր իմաստ, դիմամիկ նշանակություն, որով հնարավոր է, առանց այդ օրենքը փոխելու, հաղթահարել իրավունքի և փոփոխված կյանքի միջև առկա բացը»: Համամիտ ենք հեղինակի այն մտածեցման հետ, ըստ որի ինստիտուցիոնալ կամ էական փոփոխությունների անհրաժեշտություն առաջանալու դեպքում օրենսդրի դերակատարությունը ուղղակի անհրաժեշտ է: Հեղինակի կողմից ընդգծվում է ևս մեկ կարևոր հանգամանք, այն է, որ դատարանները իրավունքի և հասարակության միջև առկա անջրպետը վերացնելիս պետք է կարողանան հավասարակշռել փոփոխության կամ զարգացման և հասարակական կայունության «նժարները»: Հատկապես կարևորում ենք հեղինակի եզրահանգումն առ այն, որ դատավորը՝ որպես արժեհամակարգ ձևավորող սուբյեկտ, իրավասու է սահմանադրական տեքստից վերհանել այնպիսի արժեքներ, որոնք թեև ուղղակի

www.lawinstitute.am

ամրագրված չեն Սահմանադրությամբ, սակայն բխում են սահմանադրական գաղափարախոսությունից:

«Դատական իշխանության մարմինները հասարակական քաղաքականության համակարգում» հիմնախնդրին անդրադառնալիս՝ հեղինակն իրավացիորեն եզրակացնում է, որ. «հայ իրավագիտության մեջ պատշաճ ուշադրություն չի դարձվել դատական իշխանության մարմինների՝ որպես քաղաքական համակարգի սուբյեկտներ գործառնությանը, ինչն առավելապես պայմանավորված է «քաղաքականություն» «քաղաքական գործունեություն» հասկացությունների նեղ կուսակցական» իմաստով գործածելուն: Իրոք, նշված բացթողումն ակնհայտ է, և ողջունելի է, որ Ա. Ղամբարյանի գիտական հետազոտության շնորհիվ նշված հիմնախնդիրները իրավագետների և պրակտիկների կողմից կգնահատվեն և կընկալվեն նորովի:

Ակնհայտ է, որ դատական քաղաքականության մշակույթի ձևավորման համար չափազանց կարևոր է այդ քաղաքականությունը ձևավորող սուբյեկտների կողմից իրենց քաղաքական դերակատարության ինքնագիտակցումը: Այս հիմնահարցը հատկապես արդիական է Հայաստանի Հանրապետության պես երիտասարդ և դատական իշխանության կայացման խնդիր ունեցող երկրներում: Կոնկրետ դատական որոշումների օրինակով հեղինակը մատչելի և տրամաբանված կերպով ներկայացնում է խնդրո առարկա հիմնահարցի դրսևորումներ Հայաստանի Հանրապետությունում: Անխոս, վերադաս դատարանների կողմից նման դերի գիտակցումը հանդիսանում է այն առաջնային անհրաժեշտ նախապայմաններից մեկը, որի հիման վրա հնարավոր կլինի կառուցել հիրավի անկախ դատական համակարգ: Համաձայն ենք նաև հեղինակի այն դիտարկմանը, որ ինքնագիտակցումից զատ նաև կարևոր է քաղաքականություն իրականացնելիս ինքնասահմանափակման գիտակցումը, ինչն առաջնահերթ պետք է իրականացվի իշխանությունների տարանջատման սկզբունքի համատեքստում:

Մեր խորին համոզմամբ հեղինակի կողմից իրավացիորեն կարևորվել է սույն աշխատության տեսանկյունից հիմնարար հանդիսացող «դատաիրավական քաղաքականություն» և «դատական քաղաքականություն» հասկացությունների սահմանազատման խնդիրը: Այդ խնդիրը, աշխատության նպատակներից ելնելով, հիմնաքարային է, քանզի հայ իրավագիտությունում «դատական քաղաքականություն» հասկացության սակավ կիրառման և ընդհանրապես կոնցեպցիայի նոր լինելու պատճառով նշված երևույթները կարող են շփոթ առաջացնել: Հեղինակի կողմից ընդգծվում են այդ երկու հասկացությունները տարբերակող հիմնական հատկանիշները՝ քաղաքականությունն իրականացնող սուբյեկտները, քաղաքականության ձևավորման համար անհրաժեշտ նախադրյալները և պայմանները, ինչպես նաև նպատակները:

Համակողմանի ուսումնասիրվել են դատական քաղաքականության կառուցվածքը, դրա իրականացման վրա ազդող գործոնները: Ուշադրության է արժանի հեղինակի կողմից «դատական քաղաքականության ձևավորում» և «դատական քաղաքականության ձևավորմանը մասնակցել» հասկացությունների տարանջատումը: Հեղինակի կողմից արդարացիորեն անդրադարձ է կատարվել այնպիսի մի կարևոր հիմնախնդրի, ինչպիսին է դատական քաղաքականության սահմանների հիմնահարցը: Հասկանալի է, որ հատկապես դատական քաղաքականության իրականացման դեպքում կարևորվում են այն սահմանները, որոնք չպետք է խախտվեն դատական ակտիվիզմի դրսևորման դեպքում:

Դատական քաղաքականության ամրագրման հիմնական ձևին՝ դատական ակտերի էությանը, ինչպես նաև դրանց հատկանիշները հեղինակը քննարկում է հանգամանորեն: Հատկապես ուշագրավ են Ա. Ղամբարյանի կողմից արված նկատառումներն առ այն, որ բարձր դատարանի դատավորներին ներկայացվող պահանջները անհրաժեշտ է վերանայել երկու հիմնական ուղղություններով՝ 1. Բարձր դատարանի դատավորների պրոֆեսիոնալիզմի գնահատում՝ ակմեոլոգիայի չափանիշներից ելնելով և 2. բարձր դատավորների գիտատեսական մտածողության առկայություն: Իրոք, որ երկու ուղղություններին էլ պատկանող հատկանիշները հանդիսանում են անկյունաքարային բարձր դատարանի դատավորի կերպարի և անձի համար: Նշված մեթոդաբանությամբ ընտրված դատավորները ունակ կլինեն ձևավորել քաղաքականություն, հատկապես եթե հաշվի առնենք, որ, ինչպես հեղինակն է նշում, դատավորը պետք է լինի ձեռնահաս իրավունքի և օրենքի անալոգիայի, ինչպես նաև որոշ դեպքերում դատական իրավաստեղծ գործունեության իրականացման համար:

Մենագրությունն անկասկած կշահեր, եթե հեղինակն առավել մեծ ուշադրություն դարձներ ստորև բերված նկատառումներին:

Աշխատությունը կշահեր գիտական ամբողջականության և ավարտունության տեսանկյունից, եթե հեղինակը յուրաքանչյուր վերնագրից հետո եզրակացություն կատարելուց զատ նաև ներկայացներ ողջ աշխատության եզրահանգումները՝ ամփոփելով արդեն իսկ կատարված եզրահանգումները և կատարված հետևությունները:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, ինչը նաև ընդունվում է հեղինակի կողմից աշխատության էջ 110-ում, որ դատական քաղաքականություն կատեգորիան հասկանալի պատճառներով տարածված է հիմնականում անգլոսաքսոնական իրավագիտությունում՝ գտնում ենք, որ առավել նպատակահարմար կլիներ՝ դատական քաղաքականությանն առնչվող հիմնախնդիրներին վերաբերող հատվածում օտարալեզու աղբյուրների ուսումնասիրությունը գերակշռել:

Աշխատության երրորդ՝ «Դատական ակտերը որպես դատական քաղաքականության ամրագրման ձև» գլխի առաջին հատվածը՝ 156-172 էջերը նվիրել է դատական ակտի հասկացությանը և հատկանիշներին առնչվող հիմնահարցերին: Հաշվի առնելով, նախ, որ ողջ մենագրությունը նվիրված է դատական քաղաքականությանը, իսկ երրորդ գլուխը՝ դատական ակտերին՝ որպես դատական քաղաքականության ամրագրման ձև՝ կարծում ենք, որ առավել նպատակահարմար կլիներ դատական ակտերի հասկացությանն ու հատկանիշներին վերաբերող հատվածն առավել համառոտ ներկայացնել:

Աշխատանքում առկա են նաև մի շարք տեխնիկական թերացումներ և վրիպակներ:

Իր ամբողջականության մեջ Ա. Ղամբարյանի «Դատական քաղաքականության մեթոդաբանական հիմնախնդիրները» վերտառությամբ մենագրությունը հանդիսանում է նոր խոսք հայ իրավագիտության մեջ. այն ավարտուն և ամբողջական գիտական աշխատություն է: Հեղինակին հաջողվել է համակարգված և ամբողջական ներկայացնել դատական քաղաքականության էությունը, դրա փիլիսոփայական նախադրյալները, ինչպես նաև դատական քաղաքականության կառուցվածքին, իրականացման նախադրյալներին և սահմաններին, ինչպես նաև խնդրո առարկա այլ հիմնահարցերին առնչվող սեփական ուրույն դատողություններն ու հիմնավորված մտահանգումները: Նշված աշխատությունը կարող է օգտակար լինել ինչպես իրավագիտության ոլորտում հետազոտողների, այնպես էլ պրակտիկ իրավաբանների համար:

ՀՀ վարչապետի օգնական,
ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի, եվրոպական և
միջազգային իրավունքի ամբիոնի ասիստենտ,
իրավաբանական գիտությունների թեկնածու

Եղիշե Կիրակոսյան